

Universitetsorganisatoriska utvecklingsproblem

Det låter kanske paradoxalt att tala om ett akut behov av organisationsteoretisk forskning på den högre utbildningens område. I Sverige liksom i många andra länder har utvecklingen inom den högre utbildningen under de senaste åren snarare kritiserats för att vara *alltför* styrd av administrativa och organisatoriska överväganden på bekostnad av eftersträvade politiska, sociala och pedagogiska reformer. Det är dock frågan om organisatoriska överväganden av olika slag och på olika nivåer, som det är viktigt att skilja mellan.

Kritiken har gällt den växande statliga planeringsorganisation som i de flesta länder blivit en följd av 1960-talets "utbildningsexplosion". Begränsade samhällsekonomiska resurser tvingade under denna period fram en uppbyggnad av omfattande och strikt utformade administrativa system för att styra och rationalisera den snabbt expanderande sektorn för högre utbildning. Övervägandena rörande utformningen av denna planeringsorganisation har dock huvudsakligen legat på den samhälleliga makronivån, och därför har ingen egentlig organisations-teoretisk forskning — den som framför allt bedrivs inom ämnena sociologi, psykologi och företagsekonomi — varit in-

kopplad på dessa problemställningar. Det har istället varit forskare från mera makrobetonade discipliner som nationalekonomi, statskunskap och geografi som i detta sammanhang kompletterat den traditionella pedagogiska forskningen på den högre utbildningens område [Coombs 1968, Heckman—Martin 1968].

Den organisationsteoretiska forskningen har emellertid inte heller nämnvärt ägnat sig åt den högre utbildningens organisation på den konkreta utbildningsnivån. Trots att organisationsforskningen till övervägande del varit universitetsbaserad, har den inte i någon högre grad intresserat sig för universiteten som organisationer [Corson 1960, Olive, 1967]. Dessutom har universiteten och deras institutioner med hjälp av sin professionella status bestämt hävdad sin autonomi gentemot alla organisatoriska rationaliseringskrav på denna nivå. Universitetsorganisationen har därför i de flesta länder förblivit huvudsakligen oförändrad i sina traditionellt kollegiala och flexibla former, trots de omfattande förändringarna i den administrativa överbyggnaden [Gross 1963, Haas—Collen 1964, Millett 1962].

I och med den samhälleliga planeringsorganisationens fortsatta tillväxt har emellertid relationerna mellan denna och den kollegialt uppbyggda universitetsorganisationen blivit allt besvärligare. Fastän svårigheterna yttrat sig på olika sätt, beroende på specifika omständigheter i olika länder, verkar de överallt böttna i en grundläggande konflikt mellan vad Goodman [1962 s 74] kallar "a community of scholars" och "a community of administrators". Detta har gjort organisationen av den högre utbildningen alltmer problematisk, speciellt på den konkreta ut-

Fil mag RUNO AXELSSON och civilekonom LENNART ROSENBERG är doktorander i företags ekonomi vid Umeå universitet. De forskar i organisationsteori och håller för närvarande på att avsluta en avhandling om universitetsorganisatoriska problem.

bildningsnivån. Universitetsorganisationen har i flera länder till och med beskrivits som en "organiserad anarki", där de utbildningspolitiska intentionerna och de eftersträfvade sociala och pedagogiska reformerna har mycket svårt att slå igenom [Cohen m fl 1972, Olsen 1970, Ramström 1973].¹

Denna situation har i många länder aktualiserat krav på organisatoriska reformer. Som ett led i dessa reformsträvanden har man i vissa länder inrättat särskilda experimentuniversitet där man för närvarande provar ut nya organisationslösningar. Man har också sent omsider lyckats intressera organisationsteoretiker för de universitetsorganisatoriska problemen och ett stort antal omfattande forskningsprogram har nyligen satts igång i olika länder för att uttröna universitetens speciella egenskaper som organisationer [Baldrige 1971, Blau 1973, Christensen 1971, Cohen—March 1974, Parsons—Platt 1974, Rice 1970, Olsen 1971]. Sverige ligger dock märkbart efter både när det gäller försöksverksamhet och organisationsteoretisk forskning på detta område, trots att samma generella problem identifierats i det svenska utbildningssystemet. Det har också i den svenska debatten endast gjorts sporadiska försök att diskutera dessa problemställningar [Ruin 1972, Ståhl 1974, Svennilson 1966, Ysander 1974].

Vi ska här försöka att närmare precisera de universitetsorganisatoriska problemen som vi här skisserat utifrån det svenska högre utbildningssystemet och dess specifika utveckling. En sådan precisering är det nödvändiga första steget för att även i Sverige kunna angripa och så småningom kanske till och med lösa dessa generella problem. Vi kommer emellertid att krympa ihop vår tillbakablick över det svenska utbildningssystemets utveckling högst väsentligt. För våra syften räcker det med att klargöra universitetsorganisationens utveckling strax före, under och efter 1960-talets utbild-

ningsexplosion. Vi begränsar oss också huvudsakligen till den lokala universitetsorganisationen, och inriktar oss där på utbildningsverksamhetens organisation. Det är nämligen framför allt på utbildningssidan och på den lokala nivån som de universitetsorganisatoriska utvecklingsproblemen som vi vill belysa har aktualiserats.²

Den traditionella universitetsorganisationen

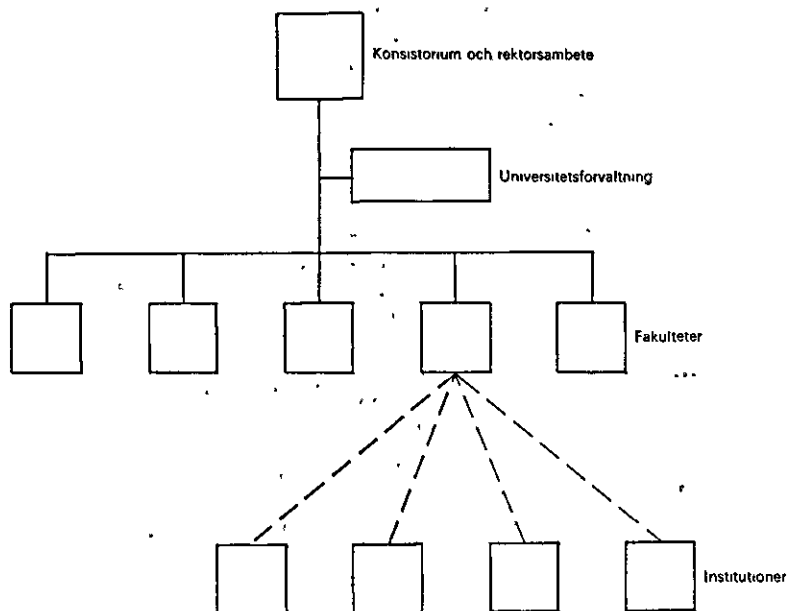
De svenska universitetens organisation var, liksom de flesta av sina utländska motsvarigheter, traditionellt uppbyggd på grundval av ett utbildningssystem som kännetecknades av fria val av ämneskombinationer, en begränsad mängd undervisning, och därför också stora krav på självstudier. Undervisningen och examinationen utfördes vid *institutionerna* för de olika akademiska ämnen som de studerande valde att ha med i sin utbildning. Dessa institutioner hade en mycket självständig ställning, och deras organisation var i ringa utsträckning reglerad i stadgar och föreskrifter. De var närmast att betrakta som en kollegial samling lärare och forskare, som gemensamt förvaltade vissa resurser för undervisning och forskning inom ett visst akademiskt ämnesområde, under ledning av en professor för detta ämne.

På närmast högre nivå inom den traditionella universitetsorganisationen återfanns *fakulteterna*, dit samtliga professorer och ordinarie lärare inom närliggande ämnesområden var anslutna. De utgjorde överordnade samarbetsorgan, under ledning av en vald dekanus och med en eller flera beslutande nämnder, och hade ansvar bland annat för att bevaka att en ändamålsenlig utbildning upprätthölls inom dess ämnesområden. Uppgifterna i det avseendet var dock begränsade, eftersom den huvudsakliga utbildningsplaneringen till följd av det fria utbildningssystemet låg hos de enskilda studenterna. Utbildningsbevakningen kunde

¹ Dessa organisationsproblem är dock inte unika för universitetet. Liknande problem återfinns inom många expanderande professionella organisationer, t ex på skolans, sjukvårdens och den tekniska utvecklingens område [Axelsson m fl 1974, Hall 1968, Pelz—Andrews 1966].

² Denna avgränsning innebär att vi inte går närmare in på den centrala universitetsorganisationen, utan inriktar oss på dess lokala utlöpare. Vidare behandlar vi inte forskningsorganisationen annat än i dess skärningspunkter med utbildningsorganisationen. För en diskussion av dessa aspekter, se t ex Ståhl [1974] och Svennilson [1966].

Figur 1. Den traditionella universitetsorganisationen

därför, liksom de vetenskapliga bedömningsfrågor som var fakulteternas viktigaste uppgifter, skötas huvudsakligen på informell och kollegial basis.

Konsistoriet var den traditionella universitetsorganisationens högsta beslutande organ på det lokala planet, och ansvarade därför för den administrativa och ekonomiska förvaltningen av universitetet som helhet. Trots de omfattande förvaltningsuppgifterna var emellertid också detta huvudsakligen ett kollegialt organ, där samtliga dekaner ingick under ledning av universitetets valde rektor. Konsistoriet hade dock till sitt förfogande ett stabsorgan, *universitetsförvaltningen*, med ett antal tjänstemän som förberedde ärenden och hade hand om den löpande kamerala och administrativa verksamheten. Universitetets rektor bildade dessutom tillsammans med förvaltningschefen ett verkställande organ, *rektorsämbetet*, för löpande beslutsfattande å konsistoriets vägnar. Därigenom avlastades konsistoriet en stor del av sina administrativa bördor, vilket gjorde det möjligt att inrikta sig på "akademiska" ärenden och i huvudsak bibehålla sina kollegiala och flexibla arbetsformer [SOU 1963: 9, 1963: 10, 1973: 2].³

Den traditionella universitetsorganisationen på det lokala planet sammanfattas i figur 1.

Denna kollegialt präglade universitets-

organisation var i Sverige liksom i de flesta andra länder i stort sett oförändrad från mitten av 1800-talet fram till 1960-talets utbildningsexplosion. Mot slutet av denna period inleddes emellertid en ökad satsning på systematisk utbildningsplanering inom den svenska universitetsorganisationen. Man ville därmed förbereda sig för en väntad ökning av antalet universitetsstudenter till följd av en rad reformer inom det svenska skolväsendet under 1950-talet. På den centrala nivån utökades organisationen från att endast ha utgjorts av ett begränsat kansli för universitetskanslern till ett omfattande statligt ämbetsverk, *Universitetskanslersämbetet* (UKÄ), under universitetskanslerns ledning. Det inrättades här byråer för central planering och utbildningsbevakning, och dessutom enheter för rationaliseringsverksamhet samt forsknings- och utvecklingsarbete. Motsvarande administrativa funktioner inrättades också vid de lokala universitetsförvaltningarna, för att ge underlag till och verkställa den centrala utbildningsplaneringen. Denna öka-

³ Vi har i vår beskrivning av den traditionella universitetsorganisationen medvetet använt oss av en del modernare benämningar på olika organ och befattningshavare, för att inte få alltför många olika benämningar på samma saker längre fram i vår framställning. De traditionella benämningarna kan emellertid studeras i 1955 års Universitetsutredning [SOU 1963: 9 och 1963: 10].

de utbildningsplanering avsåg framför allt att ge en större fasthet och enhetlighet åt det växande utbildningssystemet, och rörde huvudsakligen kvantitativa resurs- och antagningsärenden av olika slag. Institutionerna och fakulteterna hävdade emellertid bestämt sin professionella kompetens att själva sköta de frågor som direkt hade med utbildningen och forskningen att göra, vilket medförde att organisationen på dessa nivåer förblev i stort sett oförändrad [Proposition 1964: 50, SFS 1964: 461 och 1965: 740].

Utbildningsexplosionens konsekvenser

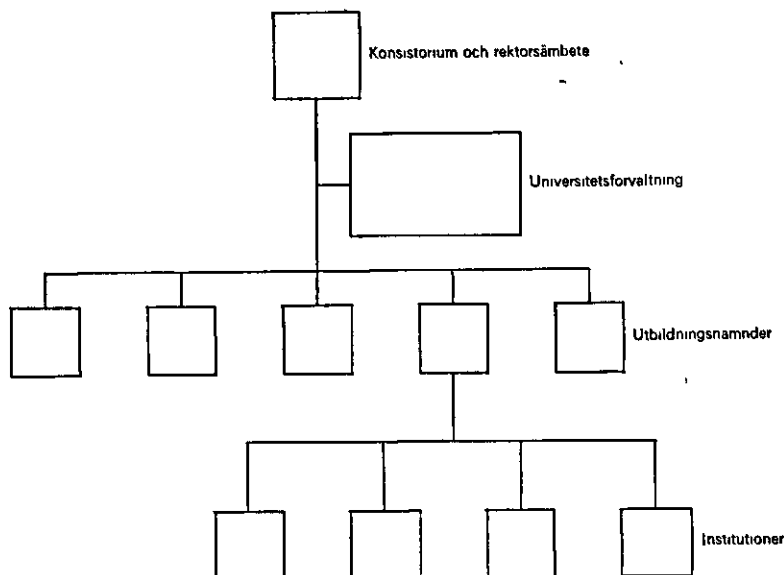
Den förebyggande expansionen av den centrala och lokala planeringsorganisationen räckte inte för att hantera de faktiska tillväxtproblem som uppstod inom den högre utbildningen. Mot slutet av 1960-talet, när utbildningsexplosionen i Sverige liksom i många andra länder nådde sin kulmen, hade antalet studenter mer än fördubblats på några få år. Denna snabba ökning orsakade en mängd allvarliga organisatoriska problem på den konkreta utbildningsnivån inom universitetsorganisationen, speciellt på de ospärrade humanistiska, naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga fakulteterna. Utbildningsexplosionen hotade dessutom att störa balansen på arbetsmarknaden, och det uppstod en tilltagande studentopposition mot utbildningssystemet och samhällets utbildningspolitik. Detta tvingade regeringen att tillsätta *1968 års Utbildningsutredning* (U 68), som fick till uppgift att omformulera målsättningarna för all högre utbildning i Sverige och utarbeta förslag till dimensionering, lokalisering och organisation av utbildningen för att uppnå dessa målsättningar.

Medan man väntade på utredningens förslag var det emellertid nödvändigt att vidta omedelbara åtgärder för att underlätta den akuta situationen på de fria fakulteterna och förhindra störningar på arbetsmarknaden. År 1969 infördes därför ett delvis nytt utbildningssystem med *fasta utbildningslinjer*, baserat på ett förslag från utbildningsministern och en arbetsgrupp inom Universitetskanslersämbetet (PUKAS), vid de humanistiska, naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga fakulteterna. Detta innebar en

betydande skärpning av reglerna för undervisning och examination för att säkerställa en hög genomströmning av studerande samtidigt som det fria valet av ämneskombinationer i utbildningarna kraftigt begränsades. Vid sidan av de fasta utbildningslinjerna infördes också korta och direkt yrkesinriktade studiekurser (YRK-kurser), som syftade till att underlätta övergången från studier till arbetsmarknad, samt att ge möjligheter till vidareutbildning och återkommande utbildning för redan yrkesverkssamma [Proposition 1969: 4, UKAS 1968 och UKÄ 1970].

Dessa förändringar i det högre utbildningssystemet krävde en fortsatt utbyggnad av den samhälleliga planeringsorganisationen. Det byggdes bland annat upp omfattande administrativa registrerings- och uppföljningssystem samt ett system för en striktare anslags- och resursfördelning mellan olika universitet, fakulteter och institutioner efter antalet studerande vid dessa enheter. Detta ledde till en kraftig expansion av de lokala universitetsförvaltningarna, men även inom den egentliga utbildningsorganisationen bredde de administrativa inslagen ut sig. På fakultetsnivå inrättades obligatoriska *utbildningsnämnder* för att styra och kontrollera de olika fasta utbildningslinjerna och yrkesinriktade studiekurserna. Vidare tillsattes utbildningsledare som skulle stå till utbildningsnämndernas förfogande för den löpande planeringen av dessa linjer och kurser. De ålades därvid ansvaret för att lägga upp och samordna olika ämnesinslag i fast sammanhängande utbildningssekvenser, samt att följa upp genomförandet av dessa utbildningar. Detta innebar att de traditionella fakultetsnämnderna huvudsakligen fräntogs sina utbildningsbevakande uppgifter och fick inrikta sig på de vetenskapliga frågorna, vilket i sin tur innebar en gränsdragning mellan utbildningen och forskningen på denna nivå. Institutionerna skötte fortfarande den grundläggande utbildningsplaneringen inom sina ämnesområden, men de underställdes utbildningsnämndernas ledning därvidlag, eftersom samtliga ämnen skulle inordnas i de fasta utbildningslinjerna. Dessutom inrättades på institutionsnivån en del administrativa utbildningsfunktioner, som

Figur 2. Den nuvarande universitetsorganisationen

studierektorer och studievägledare, som var starkt kopplade till den överordnade planeringsorganisationen. Detta innebar en ytterligare gränsdragnings mellan utbildning och forskning inom universitetsorganisationen [SFS 1970: 370, UKÄ 1969].⁴

Utbildningssidan av den förändrade lokala universitetsorganisationen sammanfattas i figur 2.

Gränsdragningsarna mellan utbildning och forskning har emellertid under början av 1970-talet upplevts som alltmer problematiska, och det har uppstått skarpa konflikter mellan de professionella och de administrativa inslagen i universitetsorganisationen. Lärarna och forskarna har betonat sambandet mellan undervisningen och forskningen, hävdad sin kompetens att själva planera utbildningens innehåll och utformning och vägrat att underordna sig utbildningsadministratörernas styrning och kontroll. Dessa konflikter har framför allt förekommit mellan institutionerna och den överordnade planeringsorganisationen, och de har resulterat i en bristande samordning

⁴ Vissa av dessa funktioner, t ex utbildningsnämnder och studierektorer, fanns visserligen redan tidigare på vissa fakulteter och institutioner, men de blev under denna period obligatoriska och fick en starkare administrativ prägel [Jfr UKÄ 1969 och SFS 1970: 370]. En översikt över utbildningsplaneringen under denna period återfinns också hos Dahllöf [1971].

och en gradvis uppluckring av de fasta utbildningslinjerna [Ramström 1973, UKÄ 1972].

1968 års utbildningsutredning

När den utbildningsutredning som tillsattes under utbildningsexplosionens höjdpunkt 1968 presenterade sitt betänkande 1973, hade tillväxten inom den dess tillsättande var upplösta eller undanröjda. Detta medförde att utredningens betänkande i långa stycken ansågs förlegat redan när det lades fram, speciellt förslagen om dimensionering och lokalisering av den högre utbildningen. Organisationsproblemen kvarstod dock till väsentliga delar, även om de delvis hade ändrat karaktär från tillväxtproblem till samordningsproblem. Dessa problem är också alltjämt aktuella inom den svenska universitetsorganisationen. Vi ska därför gå lite närmare in på utbildningsutredningens organisationsöverväganden och ta dem som utgångspunkt för en presentation av dagens universitetsorganisatoriska problemställningar [SOU 1973: 2, speciellt kapitel 3 och 6].

Den högre utbildningens organisation betraktas av utredningen som ett viktigt medel för att uppnå de utbildningspolitiska målsättningar om demokrati, social förändring, internationalisering, samt personlighets- och välfärdsutveckling, som man formulerar inledningsvis i sitt

betänkande. När man sedan diskuterar utbildningsorganisationen skiljer man mellan studieorganisation och institutionell organisation. Med studieorganisation avses själva utbildningssystemets uppbyggnad, medan den institutionella organisationen omfattar den egentliga universitetsorganisationen och dess utformning. Utredningens förslag i dessa avseenden sätts dock inte i någon större utsträckning i relation till de formulerade utbildningsintentionerna.

I sina studieorganisatoriska överväganden utgår utredningen framför allt ifrån ställningstagandet att all högre utbildning ska vara yrkesinriktad, och tar sin konkreta utgångspunkt i det nuvarande systemet med fasta utbildningslinjer. Man föreslår att samtliga utbildningar hänförs till *yrkesutbildningssektorer*, efter de arbetslivsfunktioner som de syftar till. Dessa sektorer uppdelas sedan i olika typer av *utbildningslinjer*, som i sin tur ingående specificeras i ett antal *studiekurser*. Detta innebär en vidareutveckling av det nuvarande linjesystemet, som enligt utredningen (s 199—200) är nödvändig för att ge utbildningen den fasthet och enhetlighet som samhällets informations- och planeringsbehov kräver. Utredningen påpekar emellertid (s 201) att det är viktigt att vid sidan av fasthetskraven även beakta de krav på frihet och flexibilitet som härrör bland annat från arbetsmarknadens och forskningens utveckling. Dessa krav aktualiseras dock framför allt i överväganden om den högre utbildningens konkreta innehåll och verksamhetsformer, vilket ligger utanför utredningens uppdrag. Man anger därför bara vissa allmänna målsättningar för denna konkreta utbildningsplanering, som yrkesförberedelse, kommunikationsfärdighet, samt utveckling av en kreativ och kritisk attityd hos de studerande (s 50—53).

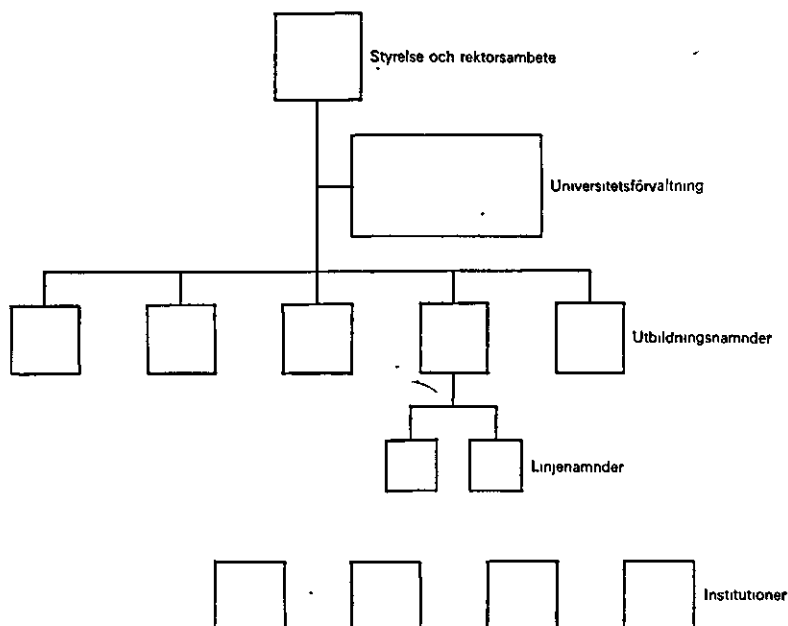
Samma överväganden och avgränsningar återspeglas i behandlingen av den institutionella organisationen. Utredningen betonar (s 477) att det måste komma till stånd en "principiell avvägning" mellan krav på fasthet och flexibilitet även vid utformningen av den institutionella organisationen. Fastheten härrör från samhällets behov av en strikt planeringsorganisation, medan flexibiliteten gäller de

berörda lärarnas och studenternas önskan att påverka utbildningen i kollegiala och demokratiska former. Utredningen inriktar sig dock även här på fasthetskraven, eftersom kraven på flexibilitet huvudsakligen aktualiseras på den konkreta utbildningsnivån som ligger utanför dess uppdrag. I sina överväganden rörande den lokala institutionella organisationen tar utredningen till stora delar sin utgångspunkt i den nuvarande universitetsorganisationen. Man föreslår emellertid att det högsta beslutande organet ska utgöras av en *styrelse* med ett starkt inslag av samhällsintressen, istället för det nuvarande konsistoriet. Enligt utredningen ska det vidare finnas *utbildningsnämnder* för planeringen av varje yrkesutbildningssektor. Dessa ska i sin tur ha möjligheter att inrätta *linjenämnder* när det krävs en mera ingående planering av enskilda utbildningslinjer och studiekurser. I båda dessa organ föreslår utredningen att det ska finnas representanter för yrkeslivet, vilket i realiteten innebär en ännu hårdare gränsdragning mellan utbildning och forskning än i den nuvarande universitetsorganisationen. Detta gäller även institutionerna, som utredningen ger en mycket underordnad roll i förhållande till den administrativa planeringsorganisationen. Institutionerna betraktas endast som "produktionsenheter", som "levererar" studiekurser till olika utbildningslinjer på "beställning" från de olika överordnade planeringsorganen. Den närmare utformningen av detta produktionssystem går man dock inte in på till följd av utredningsuppdragets avgränsningar (s 488—497).

Utbildningsutredningens förslag till lokal institutionell organisation för den högre utbildningen sammanfattas i *figur 3*.

Utredningen föreslår avslutningsvis att den närmare utformningen av universitetsorganisationen anförtros *lokala organisationskommittéer* på de olika universitetsorterna. Enligt utredningen ska dessa kunna ta hänsyn till lokala förutsättningar och därför också kunna utarbeta detaljerade förslag till institutionernas inre organisation och arbetsformer, samt deras kopplingar till varandra och till de överordnade linje- och utbildningsnämnderna. De ska även kunna finna former

Figur 3. Den föreslagna framtida universitetsorganisationen

för ändamålsenliga kopplingar mellan utbildnings- och forskningsorganisationen på denna nivå, samt mellan dessa och utanför universitetet (s 624).

Frågan är dock, mot bakgrund av vår tidigare framställning, om inte utredningen därmed har lämnat ifrån sig de allra svåraste organisationsproblemen till de lokala organisationskommittéerna.

De kvarstående organisationsproblemen

Eftersom kraven på organisatorisk flexibilitet huvudsakligen aktualiseras först i samband med planeringen av den högre utbildningens konkreta innehåll och verksamhetsformer, så är det också på den konkreta utbildningsnivån som den principiella avvägningen mellan fasthet och flexibilitet framför allt måste komma till stånd. Det är emellertid denna avvägning som visat sig vara så svår att åstadkomma i den nuvarande universitetsorganisationen, där kraven på fasthet från de växande administrativa planeringsinslagen allt oftare har kolliderat med kraven på organisatorisk frihet och flexibilitet från de kollegialt uppbyggda professionella inslagen. Som vi tidigare visat är det framför allt mellan institutionerna och de överordnade planeringsorganen och i samband med den konkreta ut-

bildningsplaneringen som dessa konflikter uppkommit. Därtill kommer nu också de universitetsdemokratiska strävandena på denna nivå, som sannolikt kommer att innebära ytterligare krav på organisatorisk flexibilitet.⁵

Mycket tyder alltså på att de lokala organisationskommittéerna kommer att få en besvärlig uppgift, när de ska försöka jämka samman utbildningsutredningens planeringsorganisatoriska förslag med de flexibilitetskrav som ställs på den konkreta utbildningsnivån inom universitetsorganisationen. Universitetens remissvar på utredningens betänkande understryker dessa farhågor. Dessa yttranden har huvudsakligen utformats inom konsistorierna och de kollegiala organen på fakultets- och institutionsnivå inom universitetet, och de är genomgående starkt kritiska mot utredningens organisationsförslag. Framför allt betonas sambandet

⁵ Utan att gå närmare in på detta politiska problemkomplex, kan man dock konstatera att erfarenheter från Sverige och andra länder tyder på att de organisatoriska implikationerna av studenternas krav på direkt demokrati och decentraliserat beslutsfattande i stort sett är förenliga med den professionella organisationens kollegiala utformning, medan de står i motsatsställning till den samhälleliga planeringsorganisationens styrning och kontroll [Hodgkinson 1970, Olsen 1971, Ruin 1972].

mellan den högre utbildningen och forskningen, som man menar är en nödvändig förutsättning för utbildningens kvalitet. Enligt universitetens företrädare är det endast genom en nära anknytning till forskningen som utbildningen kan ge den kreativitet och kritiska attityd som eftersträvas. Utredningsförslaget innebär deras mening en alltför hård gränsdragning mellan utbildnings- och forskningsorganisationen för att en erforderlig forskningsanknytning av den högre utbildningen ska kunna upprätthållas. Detta gäller speciellt på den konkreta utbildningsnivån, där de anser att institutionerna ges en alltför svag ställning i samband med utbildningsplaneringen, trots att det är här den forskningsbaserade sakkunskapen finns och ett ändamålsenligt samband mellan utbildningen och forskningen förmodligen kan åstadkommas. Universitetsföreträdarna tror dessutom att utredningens förslag skulle skapa svåra samordningsproblem, när institutionerna utan egentligt eget inflytande ska tillhandahålla undervisning inom flera utbildningslinjer som sorterar under olika utbildnings- eller linjenämnder. De betvivlar därför starkt att den föreslagna planeringsorganisationen ska kunna förverkliga de utbildningspolitiska målsättningar som utredningen formulerat [UKÄ 1974, se även Segerstedt 1974].

Liknande skepsis mot den av utredningen föreslagna administrativa planeringsorganisationen och den kollegialt uppbyggda professionella universitetsorganisationen har också framförts i den senaste tidens politiska och samhällsvetenskapliga debatt [text Ståhl 1974, Ysander 1974]. Till och med en annan statlig utredning inom ett närallgiggande område, Kompetenskommittén, har nyligen i sitt betänkande uttryckt tveksamhet över utbildningsutredningens organisationsförslag. Kommittén påpekar [SOU 1974: 71, s 190] att speciellt de krav på fasthet och flexibilitet som utredningen betonar "synes svårförenliga". Det är den svåra uppgiften att förena dessa krav som kommer att läggas på de lokala organisationskommittéerna.

Avslutande kommentarer

I vår tillbakablick över det svenska högre utbildningssystemets utveckling finner vi

således samma generella problem med en växande samhällelig planeringsorganisation i konflikt med en traditionellt kollegial universitetsorganisation, som upplevts i många andra länder med en liknande utbildningsexplosion. Vi har också konstaterat att konflikterna mellan planeringsorganisationen och den kollegiala universitetsorganisationen framför allt bottnar i deras olikartade krav på organisatorisk fasthet respektive flexibilitet. 1968 års Utbildningsutredning har identifierat de svåra avvägningsproblemen i detta sammanhang och betonat deras betydelse, men dessvärre endast hänskjutit lösningen på dem till lokala organisationskommittéer.

Det är mot denna bakgrund som man kan tala om ett akut behov av organisationsteoretisk forskning på den högre utbildningens område. De lokala organisationskommittéerna kommer att behöva all hjälp de kan få av organisationsforskare i sin svåra uppgift att utforma den framtida svenska universitetsorganisationen. I Sverige liksom i andra länder är det viktigt att sätta in alla krafter på att angripa och försöka lösa dessa organisatoriska utvecklingsproblem, för att universiteten i framtiden ska kunna undgå att betecknas som "organiserade anarkier" och istället verkligen kunna uppfylla de politiska, sociala och pedagogiska intentioner som är uppställda för deras verksamhet.⁶

⁶ Den universitetsorganisatoriska forskning som vi själva bedriver hoppas vi så småningom ska kunna bidra till detta [se text Axelsson—Rosenberg 1974 a och 1974 b].

Referenser

- Axelsson, R.—Rosenberg, L., [1974 a], "University Organization in Transition", Umeå: Avd för företagsekonomi, *stencil*
— [1974 b], "Organizational Development in a University Organization", Umeå: Avd för företagsekonomi, *stencil*
Axelsson, R., Ramström, D.—Rosenberg, L., [1974], "Apropå STU-debatten", *Ekonomisk Debatt*, årg 2, nr 4
Baldridge, J. V., [1971], *Power and Conflict in the University*, New York
Blau, P. M., [1973], *The Organization of Academic Work*, New York
Christensen, S., [1971], "Institut- og laboratorieorganisation på Danmarks Tekniske Højskole", København: Inst for Organisation och Arbejdssociologi, *stencil*
Cohen, M. D.—March, J. G., [1974], *Leadership and Ambiguity*, New York

- Cohen, M. D., March, J. G.—Olsen, J. P., [1972], "A Garbage Can Model of Organizational Choice", *Administrative Science Quarterly*
- Coombs, P. H., [1968], *The World Educational Crisis*, New York
- Corson, J. J., [1960], *Governance of Colleges and Universities*, New York
- Dahllof, U., [1971], *Svensk utbildningsplanering under 25 år*, Lund
- Goodman, P., [1962], *The Community of Scholars*, New York
- Gross, N., [1963], "Organizational Lag in American Universities", *Harvard Educational Review*
- Haas, E.—Collen, L., [1964], "Administrative Practices in University Departments", *Administrative Science Quarterly*
- Hall, R. H., [1968], "Professionalization and Bureaucratization", *American Sociological Review*
- Heckman, D. M.—Martin, W. B., [1968], *Inventory of Current Research on Higher Education*, New York
- Hodgkinson, H. L., [1970], *Institutions in Transition*, New York
- Millett, J. D., [1962], *The Academic Community*, New York
- Olive, B. A., [1967], "The Administration of Higher Education", *Administrative Science Quarterly*
- Olsen, J. P., [1970], "A Study of Choice in an Academic Organization", Bergen: Sosiologisk Institutt, *stencil*
- [1971], "Reorganization of Formal Authority in a Norwegian University", Bergen: Sosiologisk Institutt, *stencil*
- Parsons, T.—Platt, G. M., [1974], *The American University*, Cambridge, Mass.
- Pelz, D.—Andrews, F. M., [1966], *Scientists in Industry*, New York
- Proposition, 1964: 50, "Kungl Maj:ts proposition till riksdagen angående universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m m"
- Proposition 1969: 4, "Kungl Maj:ts proposition till riksdagen angående utbildningens organisation vid filosofisk fakultet m m"
- Ramström, D., [1973], "The University as an Adaptive Organization", Umeå: Avd för företagsekonomi, *stencil*
- Rice, A. K., [1970], *The Modern University*, London
- Ruin, O., [1972], "Universitetsautonomi och studentparticipation i Sverige och USA", *Statsvetenskaplig Tidskrift*
- Segerstedt, T. T., [1974], *Hotet mot den högre utbildningen*, Borås
- SOU 1963: 9, *Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning*, Stockholm
- SOU 1963: 10, *Universitetsväsendets organisation*, Stockholm
- SOU 1973: 2, *Högskolan*, Stockholm
- SOU 1974: 71, *Om behörighet och antagning till högskolan*, Stockholm
- Ståhl, I., [1974], *U 74*, Malmö
- Svennilson, I., [1966], "Universitetsorganisatoriska problem", *Ekonomisk Revy*
- SFS 1964: 461, "Kungl. Maj:ts stadga för universiteten och vissa högskolor"
- SFS 1965: 740, "Kungl Maj:ts instruktion för universitetskanslersämbetet"
- SFS 1970: 370, "Kungl Maj:ts kungörelse om ändring i universitetsstadgan"
- UKAS, [1968], *Utbildningslinjer vid filosofisk fakultet*, Stockholm
- UKÄ, [1969], "Universitetsstadgan m m", *Universitetsnytt*
- UKÄ, [1970], *Högre utbildning och forskning*, Stockholm
- UKÄ, [1972], *Tre år med den nya studieordningen vid filosofisk fakultet*, Stockholm
- UKÄ, [1974], "Högskolan i framtiden", Stockholm: Universitetskanslersämbetet, *stencil*
- Ysander, B. C., [1974], "Den framtida högskolan — ett organisationsalternativ", *Ekonomisk Debatt*, årg 2, nr 3